

Олександр Юрійович **КЕСР**

аспірант, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7904-9864>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Статтю присвячено дослідженню питань, пов'язаних з визначенням міжнародного правопорядку як видового об'єкта кримінально-правової охорони для діяння, передбаченого ст. 443 Кримінального кодексу України. Визначено, що міжнародний правопорядок як об'єкт кримінально-правової охорони є складним і багатоаспектним явищем, який охоплює також мир і безпеку людства, хоча і вужчим за змістом, ніж міжнародний правопорядок, як міжнародно-правова категорія. Зазначено, що міжнародний характер суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти міжнародного порядку обумовлено нерозривністю зв'язку кримінального і міжнародного права.

Ключові слова: кримінальне право, правова природа, міжнародні стандарти, кримінально-правова охорона, міжнародний правопорядок

ВСТУП

Міжнародний правопорядок як категорія міжнародного права є складним і багатоаспектним явищем, яке охоплює засади міжнародної правосуб'єктності та міжнародного правотворчого процесу, міжнародні відносини, міжнародне співробітництво, системи захисту прав людини та засоби вирішення міжнародних спорів, а також засади міжнародно-правової відповідальності. Розділ XX Кримінального кодексу України (ККУ) має назву «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Враховуючи, що групування статей у кримінальному законі здійснюється за критерієм родового об'єкта, можна дійти висновку про те, що у вказаному розділі закріплені норми про кримінальні правопорушення, об'єднані такими родовими об'єктами як мир, безпека людства та міжнародний правопорядок.

Питання міжнародного правопорядку як об'єкта кримінально-правової охорони висвітлені у ряді наукових робіт, зокрема, П.П. Андрушка, Н.В. Акулової, С.М. Мохончука, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, Є.Л. Стрельцова, М.І. Хавронюка та ін. Проте, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень кримінальних правопорушень, закріплених у розд. XX ККУ, кількість яких зросла після початку збройної агресії росії проти України, потрібно констатувати недостатність розробки теми міжнародного правопорядку як об'єкта кримінально-правової охорони, а також розуміння міжнародного стандарту кримінально-правової охорони.

МЕТА статті – дослідження розуміння міжнародного стандарту кримінально-правової охорони міжнародного правопорядку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано такі методи, як аналіз та синтез, порівняння, пояснення, формулювання логічного висновку, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У кримінально-правовій науці висловлено різні думки про розуміння міжнародного стандарту кримінально-правової охорони: від безумовного прийняття до заперечення їхнього існування.

П.М. Рабінович та О.Л. Венецька наголошують на загальності та універсальності міжнародних стандартів, розглядаючи їх як «типові правила, що можуть перед-

бачати показники належного або неналежного їх дотримання» [1, с. 23]. В. Владішевська акцентує увагу на трирівневій структурі міжнародних стандартів: 1) зафіксованість у нормах міжнародного права та обов'язковий або рекомендаційний характер; 2) застосовність стандарту в юрисдикційних нормах; 3) визнання таких стандартів і розкриття їхнього змісту у наукових працях з міжнародного права [2, с. 48].

На нашу думку, тлумачення міжнародних стандартів виключно як «м'якого права» не враховує тих випадків, що міжнародний стандарт ґрунтується на нормах міжнародних договорів, які набрали чинності, і містять чітко визначені міжнародні зобов'язання, втілення яких внутрішньому законодавстві є обов'язковим.

На думку М.О. Баймуратова, міжнародні стандарти в їхньому широкому розумінні є міждержавними стандартами. Науковець пов'язує їх з процесом підписання міжнародних угод з питань міжнародних відносин, легалізацією та реалізацією, що охоплює розроблення, визнання та прийняття на себе зобов'язань стосовно виконання міжнародних правил поведінки, що мають нормативний, типологічний, стереотипний характер, і внаслідок своєї обов'язковості, повторюваності та передбачуваності стають міждержавними стандартами [2, с. 48]. Визнаючи слушність аргументів М.О. Баймуратова, зауважимо, що міжнародні договори завжди є міждержавними, оскільки суб'єктами міжнародних договорів також можуть бути нації, що ведуть боротьбу за незалежність, території з міжнародним статусом, воюючі та повсталі сторони, міжнародні організації тощо [3, с. 107].

Також міжнародні договори поділяються на двосторонні та багатосторонні, виходячи з чого виникає питання: чи можна двосторонній міждержавний договір розглядати як міжнародний стандарт?

Як вказує О.М. Броневицька, посилаючись на ст. 102 Статуту ООН, немає жодного розмежування між міжнародними договорами, оскільки Статут ООН виходить з однакової міжнародно-правової сили міжнародних договорів, незалежно від їх найменування. На юридичну силу міжнародного договору не може впливати і рід діяльності держав під час його укладення, оскільки вони постають як повноправні суб'єкти міжнародного права в будь-якій сфері своєї діяльності. Всі укладені договори між державами мають публічний характер і є джерелами міжнародного права, якщо виражена в них згода спрямована на створення міжнародно-правових норм

[4, с. 11]. Загалом, погоджуючись з наведеним, зауважимо, що утвердження певного міжнародного стандарту правового регулювання ґрунтується на вже ustalених міжнародно-правових нормах, а тому норми міжнародного стандарту повинні мати універсальний характер, апробований у міжнародно-правовій практиці. Отже, двосторонні договори між державами, не можуть набути такого загального значення більше ніж для держав, які їх уклали.

В.О. Навроцький порушує питання про те, чи є взагалі загально визнані у всьому світі показники, яким повинен відповідати кримінальний закон, взаємоприйнятні правила проведення кодифікації кримінального права, а також що таке стандарт, за яких умов він є міжнародним і чи підлягає стандартизації кримінально-правова сфера? [5, с. 11].

Кримінально-правова охорона міжнародного правопорядку також формувалась історично протягом ХХ ст. з розвитком концепцій міжнародного злочину, концепцій злочину геноциду, агресії, воєнних злочинів, злочинів проти людяності, політико-правової концепції «колективної безпеки» тощо. У цьому контексті нам імпонує підхід О.М. Броневицької до розуміння міжнародного стандарту кримінально-правової охорони. Науковиця оперує поняттям «міжнародний стандарт» у контексті дослідження міжнародних договорів кримінально-правового характеру, які мають насамперед координуючий характер, є взірцем, за яким «вивіряється» національне законодавство на предмет його відповідності міжнародним стандартам; їх метою є сприяння зближенню національних кримінальних законів у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру та міжнародними злочинами, а головне завдання цих договорів – сформулювати найточнішу модель складу злочину, з врахуванням якої в національному законодавстві буде проведено імплементацію [4, с. 11].

На нашу думку, міжнародний стандарт встановлює мінімальний рівень кримінально-правової регламентації кримінального протиправного діяння та його кримінально-правових наслідків. У протилежному разі міжнародна співпраця держав порушувала б державний суверенітет. Як вказує В.Н. Кубальський, поняття державного суверенітету в міжнародному праві ґрунтується на принципах міжнародного права, передусім таких, як незастосування сили та погрози силою у міжнародних відносинах, суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи держав, непорушності кордонів та територіальної цілісності держав. Державний суверенітет залишається базисом міжнародно-правової системи [6, с. 92].

А.В. Лапкін визначає ознаки міжнародних стандартів у сфері кримінальної юстиції:

1) загальний характер, оскільки вони акумулюють кращий досвід окремих держав, узагальнений і абстрагований до рівня певних принципів, тобто стандартизованих правил;

2) універсальний характер, оскільки вони можуть бути застосовані до відмінних за організаційним устроєм і функціональним наповненням систем кримінальної юстиції окремих держав, що належать до різних правових систем;

3) модельний характер, оскільки вони постають орієнтирами, які застосовуються у виробленні правових норм з питань кримінальної юстиції на національному рівні;

4) уніфікований характер, оскільки стандарти спрямовано на встановлення єдиних правил і підходів до регулювання питань організації та функціонування системи кримінальної юстиції незалежно від особливостей тієї чи іншої національної моделі;

5) правовий характер, що передбачає формальну визначеність і легітимацію відповідних правил і принципів міжнародною спільнотою шляхом закріплення в міжнародно-правових документах [7, с. 26].

Вважаємо, що така характеристика якнайповніше відображає сутність міжнародних стандартів правового регулювання. Відповідати таким ознакам, на нашу думку, можуть виключно багатосторонні договори, що є результатом домовленостей великих груп держав або укладені під егідою міждержавних організацій, наприклад, ООН, що є єдиною міжнародною організацією з абсолютною міжнародною правоздатністю або, наприклад, ОЕСР. За таких умов міжнародні договори становитимуть визначений конвенційний механізм, що включає норми матеріального права та процесуального права. Тому ми обґрунтовуємо позицію, що міжнародними стандартами кримінально-правової охорони є саме багатосторонні договори.

На підставі зазначеного до міжнародних стандартів кримінально-правової охорони міжнародного правопорядку ми відносимо багатосторонні договори. За 12 з 15 кримінальних правопорушень проти міжнародного правопорядку кримінальну відповідальність встановлено з огляду на міжнародні зобов'язання України. Водночас далеко не усі з міжнародно-правових договорів містили положення про криміналізацію певного діяння. Наприклад, ч. 1 ст. 20 Міжнародного пакту про політичні та громадянські права передбачає обов'язок держави заборонити законом пропаганду війни, а не встановити кримінальну відповідальність за таку пропаганду [8].

У проєкті Закону України № 11538 від 2 вересня 2024 р. «Про міжнародні злочини», у ст. 26 «Злочин агресії» запропоновано такі положення:

«1. Злочин агресії, тобто вчинене умисно особою, яка має можливість фактично здійснювати керівництво політичною чи військовою діяльністю держави чи контролювати таку діяльність, особисто або спільно з іншою особою чи через іншу особу: 1) розроблення плану акту агресії, якщо у подальшому такий акт агресії відбувся, 2) керування діями, спрямованими на створення умов для реалізації 1) розробленого плану акту агресії, якщо у подальшому такий акт агресії відбувся, 3) участь в ухваленні політичного рішення щодо акту агресії, якщо у подальшому такий акт агресії відбувся, 4) наказування розпочати акт агресії або 5) керування діями, що утворюють акт агресії, – карається позбавленням волі на строк від двадцяти до тридцяти років або довічним позбавленням волі» [9]. Відзначаючи відповідність запропонованої статті положенням Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р. та ст. 8 bis Римського Статуту МКС загалом, зазначимо, що суттєвим недоліком цього законопроєкту була його неузгодженість з положеннями ч. 2 ст. 3 ККУ про те, що Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності.

Потрібно зауважити, що ні проєкт Закону України

«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Римського Статуту» № 11484 від 21 серпня 2024 р., ні проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Римського Статуту» № 11484-1, як і у разі зі злочинном агресії, не передбачали внесення змін до ст. 438 ККУ за винятком її назви. Натомість у проєкті Закону України «Про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини» № 11538 від 02 вересня 2024 р., який на відміну від інших законопроєктів передбачав прийняття окремого Закону України «Про міжнародні злочини», склади воєнних злочинів регламентовано у декількох статтях: воєнний злочин у формі вбивства (ст. 22), воєнний злочин у формі серйозного порушення норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом (ст. 234); воєнний злочин у формі серйозного порушення норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом неміжнародного характеру (ст. 24); воєнний злочин у формі серйозного порушення норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру (ст. 25). Положення цих статей акумулювали основні форми воєнних злочинів, передбачених у Римському Статуті МКС [9]. Проте відповідність міжнародним стандартам не означає буквальної імплементації до внутрішнього законодавства. Тому вважаємо, що ст. 438 КК України у чинній редакції неможна розглядати як невідповідну міжнародним стан-

дартам кримінально-правової охорони міжнародного правопорядку.

ВИСНОВКИ

На основі викладеного можна дійти висновку, що міжнародний правопорядок як об'єкт кримінально-правової охорони є складним і багатоаспектним явищем, який охоплює також і мир і безпеку людства, хоча і вужчим за змістом ніж міжнародний правопорядок як міжнародно-правова категорія. Первинним елементом соціальної обумовленості кримінально-правової охорони є суспільна небезпечність певних діянь, усвідомлення якої законодавцем та суспільством має наслідком визнання її кримінальної протиправності. Міжнародний характер суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти міжнародного порядку, обумовлений нерозривністю зв'язку кримінального і міжнародного права. За 11 з 14 кримінальних правопорушень проти міжнародного правопорядку, кримінальну відповідальність встановлено з огляду на міжнародні зобов'язання України. І хоча в деяких випадках серед міжнародних зобов'язань, які держава брала на себе під час ратифікації відповідного багатостороннього договору, не було чітко визначених обов'язків стосовно встановлення саме кримінальної відповідальності за певне діяння (наприклад, за незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала), розсуд національних держав у виборі засобів виконання, взятих на себе міжнародних зобов'язань, не було обмежено.

Список використаних джерел

1. Рабінович П.М., Венецька О.Л. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 18–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_1_4
2. Владисhevська В. Поняття міжнародних стандартів у сфері правосуддя: особливості термінології та класифікації. *Юридичний вісник*. 2016. С. 47-50. № 3. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v3_2016/8.pdf
3. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: монограф. Київ, 2002. 344 с.
4. Броневицька О.М. Відповідність кримінального законодавства України чинним міжнародним договорам: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2011. 227 с.
5. Навроцький В.О. Поняття міжнародних стандартів кримінального права та форми врахування кращих зарубіжних практик їх регламентації у Загальній частині нового КК України. *Реформування кримінального законодавства України*. URL: <https://surl.li/nyottv>
6. Кубальський В.Н. Поняття державного суверенітету в міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 132. С. 85-96. URL: <https://er.nau.edu.ua/items/90ba7dcd-6d1b-475b-81d6-e1e138249487158>
7. Лапкін А.В. Міжнародні стандарти як основа реформування системи кримінальної юстиції пактів напрями євроінтеграції. *Ампаро*. 2022. № 2. С. 24-30. URL: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-spec-2-2022/3.pdf>
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
9. Про міжнародні злочини: проєкт Закону України № 11538 від 2.09.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44789>

References

1. Rabinovych P.M., Venetska O.L. International human rights standards: general features, classification. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2012. № 4. pp. 18–28. URL: http://nbuv.gov.ua/en/vapny_2016_1_4 (in Ukrainian).
2. Vladyshevskaya V. The concept of international standards in the field of justice: peculiarities of terminology and classification. *Legal Bulletin*. 2016. pp. 47-50. № 3. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v3_2016/8.pdf (in Ukrainian).
3. Merezko O.O. Law of international treaties: current problems of theory and practice: monograph. Kyiv: Taxon, 2002. 344 p. (in Ukrainian).
4. Bronevitska O.M. Compliance with the criminal legislation of Ukraine by the current international treaties: dis. ... PhD in legal sciences: 12.00.08. Lviv, 2011. 227 p. (in Ukrainian).
5. Navrotskyi V.A. The concept of international standards of criminal law and forms of taking into account the best foreign practices of their regulation in the general part of the new Criminal Code of Ukraine. *Reforming the criminal legislation of Ukraine*. URL: <https://surl.li/nyottv>. (in Ukrainian).
6. Kubalskyi V.N. The concept of state sovereignty in international law. *Actual problems of international relations*. 2017. Issue 132. pp. 85-96. URL: <https://er.nau.edu.ua/items/90Ba7dcd-6d1b-475B-81D6-E1E138249487158>. (in Ukrainian).
7. Lapkin A.V. International standards as the basis for reforming the criminal justice system of pact directions of European integration. *Amparo*. 2022. № 2. pp. 24-30. URL: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-spec-2-2022/3.pdf> (in Ukrainian).

8. International Covenant on Civil and Political Rights. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#text. (in Ukrainian).

9. On International Crimes: Draft Law of Ukraine No. 11538 dated 2.09.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/bills/card/44789>. (in Ukrainian).

Oleksandr KEIER

postgraduate student, Institute of State and Law named after V.M. Korotkiy of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7904-9864>

INTERNATIONAL CRIMINAL PROTECTION STANDARDS INTERNATIONAL LAW ENFORCEMENT

The paper is devoted to the study of issues related to the definition of international law as a species object of criminal protection for the act provided for in Art. 443 of the Criminal Code of Ukraine. It is determined that the international law and order as an object of criminal law is a complex and multidimensional phenomenon, which also covers the peace and security of mankind, although narrower in content than international law as an international legal category. It is stated that the international nature of the social danger of criminal offenses against international order is due to the continuity of criminal and international law.

International standards of criminal law protection of international law and order we include multilateral treaties. For 12 of the 15 criminal offenses against international law and order, criminal liability was established in view of Ukraine's international obligations. At the same time, not all of the international legal treaties contained provisions on criminalization of a certain act. For example, Part 1 of Art. 20 International Pact on Political and Civil Rights provides for the state to prohibit the law of war promotion, not to establish criminal liability for such propaganda.

International law and order as a category of international law is a complex and multidimensional phenomenon that covers the principles of international legal personality and international law-making process, international relations, international cooperation, human rights protection systems and means of resolving international disputes, as well as the principles of international legal liability. Section XX of the Criminal Code of Ukraine is entitled "Criminal offenses against peace, security of humanity and international law". Given that the grouping of articles in criminal law is carried out according to the criterion of the generic object, it can be concluded that the said section enshrines the rules on criminal offenses, united by such generic objects as peace, human safety and international law.

On the basis of the above, we can conclude that the international law and order as an object of criminal protection is a complex and multidimensional phenomenon, which also covers the peace and security of mankind, although narrower in content than international law as an international legal category. The primary element of social conditionality of criminal law is the social danger of certain acts, the awareness of which the legislator and society has a consequence of recognizing its criminal illegality. The international nature of the social danger of criminal offenses against international order, is due to the continuity of criminal and international law. For 11 of the 14 criminal offenses against international law and order, criminal liability was established in view of Ukraine's international obligations. And although in some cases, among the international obligations that the state has taken on the ratification of the relevant multilateral treaty, there were no clearly defined obligations for the establishment of criminal responsibility for a certain act (for example, for the illegal use of the symbolism of the Red Cross, the Red Central Century, the Red Creation.

Keywords: criminal law, legal nature, international standards, criminal law, international law